

بیت‌های حقوق

دانشگاه الزهرا (س)

دانشکده‌ی الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه

جهت اخذ درجه‌ی کارشناسی ارشد

رشته‌ی الهیات و گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

جرم سیاسی مصادیق و احکام آن در فقه امامیه و حقوق موضوعه

ایران

استاد راهنما:

دکتر سید مسلم حسینی ادیانی

استاد مشاور:

دکتر محمد حسین عالمی

دانشجو:

فریبا طائی

شهریور ۹۸

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به دانشگاه الزهرا(س) است.

ماحصل آموخته هایم را تقدیم می کنم به آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام
است

به حضرت صاحب الزمان (عج)

به شهدای پرفروغ سرزمینم

به استوارترین تکیه گاهم، دستان پرمهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگیم، چشمان سبز مادرم

به همراهان همیشگی و پشتوانه های زندگیم، خواهر مهربانم.

تقدیم به برادر عزیزم که وجودش شادی بخش و صفایش مایه آرامش من است

و تقدیم به دوست عزیزم سالاری، که همواره در طول تحصیل متحمل زحماتم بود و تکیه گاه من
در مواجهه با مشکلات، و وجودش مایه دلگرمی من می باشد.

که هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هرچه بکوشم قطره ای از دریای بی کران
مهربانیتان را سپاس نتوانم بگویم .

امروز هستی ام به امید شماسست و فردا کلید باغ بهشتم رضای شما

بوسه بر دستان پرمهرتان

خداوند سبحان را سپاسگذارم که به بنده حقیر توفیق انجام و اتمام پژوهش حاضر را عنایت فرمود.
به امید آنکه توفیق یابم در خدمت به خلق او بکوشم.

سپاس از استاد فرزانه و دلسوز؛ جناب آقای دکتر سید مسلم حسینی ادیانی که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند. همچنین از زحمات جناب آقای دکتر محمد حسین عالمی صمیمانه سپاسگذارم

چکیده

بر اساس یکی از تقسیم بندی های بسیار مشهور در حقوق جزا جرایم به دو دسته جرایم عمومی و سیاسی تقسیم بندی می شود. جرم سیاسی موضوعی است که همواره مورد بحث و چالش میان حقوقدانان، سیاستمداران و صاحب نظران در نحوه برخورد با جرم مزبور بوده است. جرم سیاسی، در طول تاریخ دچار تحولاتی مستمر و چشمگیر شده است و با واکنش های متفاوتی از سوی حکومت ها و نظام های سیاسی مواجهه گردیده، چنانچه در برهه ای از تاریخ، مرتکب جرائم سیاسی، دشمن حکومت انگاشته می شد و دوره ای دیگر، مرتکبین اعمال سیاسی را همچون قهرمانانی می دانسته اند که دارای انگیزه خیر خواهانه و آزادی طلبانه هستند. همین ویژگی منحصر به فرد جرائم سیاسی است که باعث می شود که مرتکب از یک سری امتیازات نسبت به مجرم عادی بهره مند گردد. حقوقدانان به هنگام بحث درباره چيستی جرم سیاسی و در مقام تعریف و تبیین این واژه، غالباً در مانده شده اند و نتوانسته اند تعرف قابل اتکائی که مبنای قانونگذار در نظام حقوقی شود ارائه دهند و همین دلیل موجب شده است که مصادیق جرم سیاسی هم نامشخص و مبهم بماند. در قانون جرم سیاسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۵ با وجود تلاش قابل تحسین و تقدیر قانونگذار در راستای تعریف جرم سیاسی و ارائه مصادیق آن، در حوزه مربوط به تعریف جرم سیاسی، کاستی ها و نقض هائی وجود دارد؛ که در این پایان نامه با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی این کاستی ها پرداخته است نتایج حاصله از این تحقیق به صورت خلاصه نشان می دهد که اولاً: با توجه به تعریفی که

قانونگذار در ماده ۱ قانون جرم سیاسی ارائه داده است، روشن می شود اولاً هیچ گونه جرمی تحت عنوان جرم سیاسی در حقوق اسلام وجود ندارد. دوماً: بسیاری از مصادیقی که در ماده ۲ قانون جرم سیاسی ۱۳۹۵ ارائه شده است (جرم نشر اکاذیب، افتراء، تهمیت)، جرایمی مستقل و مجزا از جرایم سیاسی هستند؛ فلذا لازم بود مقنن در خصوص این جرایم قائل به تفضیل می شد و بیان می نمود که این جرایم، چگونه و در چه شرایطی شامل جرایم سیاسی می شود.

واژگان کلیدی: جرم سیاسی، قانونگذار، هیأت منصفه، مجازات

فهرست مطالب

مقدمه	۱
سوالات تحقیق.....	۲
فرضیه پژوهش	۳
اهداف تحقیق	۴
روش تحقیق	۴
پیشینه پژوهش	۴

فصل اول: مفهوم جرم سیاسی و اقسام آن

بخش اول: مفهوم جرم سیاسی	۱۰
گفتار اول: معنی لغوی و اصطلاحی جرم	۱۰
گفتار دوم: معنی لغوی و اصطلاحی سیاست.....	۱۱
گفتار سوم: عناصر تشکیل دهنده جرم	۱۲
الف: قانونی بودن	۱۲
ب: رکن مادی جرم	۱۲

- ج: رکن معنوی جرم..... ۱۲.....
- ۱- تقصیر جزایی و انواع آن ۱۳.....
- ۲- سوء نیت یا قصد مجرمانه ۱۳.....
- ۳- سوء نیت عام (قصد مجرمانه عام) ۱۳.....
- ۴- سوء نیت خاص (قصد مجرمانه خاص) ۱۴.....
- گفتار چهارم: جرم سیاسی و معنای آن ۱۴.....
- گفتار پنجم: جایگاه جرم سیاسی در طبقه بندی جرایم ۱۶.....
- گفتار ششم: مصادیق جرم سیاسی..... ۱۶.....
- ۱- جرم خاص سیاسی ۱۶.....
- ۲- جرم مرتبط ۱۷.....
- ۳- جرم مرکب (مختلط) ۱۸.....
- گفتار هفتم: تعریف جرم سیاسی در قانون ۱۹.....
- گفتار هشتم: نقد و بررسی تعریف جرم سیاسی ۲۰.....
- گفتار نهم: تعریف جرم سیاسی از دیدگاه حقوقدانان اسلامی ۲۲.....
- الف: تعریف بغی از نظر حقوقدانان اسلامی ۲۳.....
- ب: نقد و بررسی ۲۴.....

بخش دوم: تعریف جرم سیاسی از منظر حقوقدانان غربی ۲۴

گفتار اول: تعاریف جرم سیاسی ۲۵

گفتار دوم: ارکان عمومی جرم سیاسی ۲۶

گفتار سوم: ضابطه تشخیص جرم سیاسی ۲۶

گفتار چهارم: عوامل دشواری تشخیص ضوابط جرم سیاسی ۲۷

بخش سوم: تاریخچه جرم سیاسی ۲۹

گفتار اول: تاریخ پیدایش جرم سیاسی در غرب ۲۹

مرحله اول: از دوران قدیم تا قرن نوزدهم ۲۹

مرحله دوم: از قرن نوزدهم تا شروع جنگهای جهانی (دوران رشد) ۳۰

مرحله سوم: بعد از جنگهای جهانی ۳۱

گفتار دوم: پیدایی و پایایی مفهوم جرم سیاسی در فرانسه و بلژیک ۳۲

بخش چهارم: تاریخچه جرم سیاسی در حقوق اسلام ۳۶

گفتار اول: عصر بعثت ۳۶

گفتار دوم: در عصر خلفای سه گانه ۳۸

گفتار سوم: در زمان خلافت امیر مومنان علی ۳۹

۱- جنگ جمل ۴۰

- ۲- جنگ صفین ۴۰
- ۳- جنگ نهروان ۴۱
- بخش پنجم تاریخچه جرم سیاسی در حقوق ایران ۴۲
- گفتار اول: جرم سیاسی در نگاه کلی در حقوق ایران ۴۲
- گفتار دوم: سیر تحول قانونگذاری جرم سیاسی قبل از انقلاب اسلامی ۴۳
- گفتار سوم: پیدایی مفهوم جرم سیاسی در ایران مشروطیت ۴۷
- گفتار چهارم: تأثیر پذیری از قانون اساسی یک کشور اسلامی ۵۰
- گفتار پنجم: تصرفات ایرانی در قانون اساسی بلژیک ۵۱
- گفتار ششم: ملاحظات سیاسی أخذ هیئت منصفه ۵۲
- گفتار هفتم: ملاحظات شرعی و نفی هیئت منصفه حداکثر ۵۳
- گفتار هشتم: هیئت منصفه محاکم شرعی و عرفی ۵۵
- گفتار نهم: قانون جرم سیاسی بعد از انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۹۵ ۵۷

فصل دوم: تحلیل و بررسی مصادیق جرم سیاسی و مجازات آن

- بخش اول: مصادیق جرم سیاسی و مجازات آن ۶۴
- گفتار اول: تحلیل و بررسی مصداق توهین ۶۵
- الف: توهین در لغت و اصطلاح ۶۶

ب: مراتب توهین ۶۷

۱- توهین ساده ۶۷

۲- توهین مشدد ۶۷

ج: انواع توهین ۶۷

۱- توهین لفظی ۶۷

۲- توهین فعلی ۶۸

د: معیار تشخیص توهین ۶۸

۱- مفهوم لغوی ۶۹

۲- اندیشه های حقوقی ۶۹

۲- قانون ۷۰

ه: نسبت توهین عرفی و توهین کیفری ۷۰

و: ارکان تشکیل دهنده جرم توهین ۷۱

۱- رکن مادی ۷۱

الف: رفتار مرتکب ۷۱

ب: طرف توهین باید مشخص باشد ۷۱

ت: تأثیر صحت اظهارات توهین آمیز ۷۲

۲- رکن معنوی توهین ۷۲

الف: آگاهی مرتکب به موهن بودن رفتار ارتكابی ۷۲

ب: قاصد بودن مرتکب ۷۳

ز: شرایط تحقق جرم توهین ۷۴

۱- علنی بودن ۷۴

۲- صریح بودن اهانت ۷۵

ج: مصادیق جرم سیاسی توهین ۷۵

۱- توهین به مقامات دولتی ایران ۷۵

الف: شخصیت طرف توهین ۷۶

۲- توهین به رئیس کشور خارجی: در صورت تحقق شدن شرایط خاص ۷۷

الف: شخصیت طرف ۷۷

ب: توهین علنی ۷۸

پ: شرط ورود ۷۸

ت: شرط مکان ۷۸

نقد و بررسی توهین ۷۸

گفتار دوم: مقایسه جرم اهانت در قانون فرانسه، لبنان، ایران ۷۹

بخش دوم: نقض آزادی مشروع دیگران بند (د) ماده ۱۶ قانون احزاب..... ۸۱

گفتار اول: ارکان جرم سلب آزادی ۸۲

۱- رکن قانونی نقض آزادی ۸۲

۲- رکن مادی سلب آزادی ۸۳

الف: شخصیت مرتکب ۸۳

ب: رفتار مرتکب ۸۳

پ: مکان بازداشت ۸۴

ت: فقدان مجوز قانونی ۸۴

ث: عدم رضایت بزه دیده در وقوع جرم ۸۵

۳- رکن معنوی سلب آزادی ۸۵

الف: علم به موضوع ۸۵

ب: قصد بودن مرتکب ۸۶

گفتار دوم: انواع سلب آزادی ۸۶

۱- سلب آزادی به وسیله اشخاص عادی ۸۶

۲- سلب آزادی به مناسبت شغل و مقام دولتی و عمومی ۸۶

نقد و بررسی نقض آزادی ۸۷

بخش سوم: افتراء و عناصر آن ۸۹

الف: افتراء در لغت و اصطلاح ۸۹

ب: عناصر تشکیل دهنده جرم افتراء ۹۰

۱- عنصر قانونی جرم افتراء ۹۰

۲- عنصر مادی جرم افتراء ۹۰

الف: طرق ارتکاب جرم افتراء ۹۰

ب: جرم بودن عمل انتسابی ۹۱

ج: زمان تحقق جرم و ارکان آن ۹۱

د: فرق افتراء، تهمت و بهتان ۹۲

ه: صور تحقق جرم افتراء ۹۲

و: آثار اثبات یا عدم اثبات اسناد در جرم افتراء ۹۳

بخش چهارم: نشر اکاذیب و عناصر آن ۹۳

الف: معنای لغوی و اصطلاحی نشر اکاذیب ۹۴

ب: ارکان جرم نشر اکاذیب ۹۴

۱- رکن قانونی جرم نشر اکاذیب ۹۴

۲- رکن مادی جرم نشر اکاذیب ۹۵

- الف: رفتار مرتکب ۹۵
- ب: کذب بودن محتوای اظهار ۹۶
- ج: صرف کذب بودن ۹۶
- د: اثبات کذب بودن ۹۶
- ه: در اظهار اکاذیب، نسبتی به دیگری داده نمی شود ۹۷
- و: اظهار اکاذیب جرم مطلق است ۹۷
- ز: اظهار اکاذیب مقید به وسیله نیست ۹۷
- ۳-رکن معنوی نشر اکاذیب ۹۸
- نقد و بررسی نشر اکاذیب ۱۰۱
- بخش پنجم: جرایم انتخاباتی ۱۰۱**
- گفتار اول: واژه انتخابات و مجرمین انتخاباتی ۱۰۲
- الف: معنای انتخابات در لغت و اصطلاح ۱۰۲
- ب: مرتکبین جرایم انتخاباتی ۱۰۳
- ۱-عوامل اجرائی ۱۰۳
- ۲-عوامل نظارت ۱۰۳
- ۳-داوطلبین شرکت در انتخابات و یا رأی دهندگان ۱۰۵

- گفتار دوم: نحوه تشکیل مجالس بند (ث) قانون جرم سیاسی ۱۰۶
- ۱-مجلس خبرگان رهبری ۱۰۶
- ۲-ریاست جمهوری ۱۰۷
- ۳-مجلس شورای اسلامی ۱۰۸
- ۴-شورای اسلامی شهر و روستا ۱۰۸
- ۵-احصای جرایم انتخاباتی ۱۰۹
- نقد و بررسی جرایم انتخاباتی..... ۱۱۰
- بخش هفتم: بغی و مستندات آن ۱۱۱**
- گفتار اول: تعریف بغی در لغت و اصطلاح ۱۱۱
- الف: تعریف لغوی و اصطلاحی بغی ۱۱۱
- ب: مستندات شرعی جرم بغی ۱۱۲
- پ: شرایط تحقق بغی ۱۱۳
- ت: مصادیق بغی ۱۱۶
- بخش هشتم: مبانی قانون جرم سیاسی مصوب ۹۵ ۱۱۹**
- مرحله اول: داستان تعریف جرم سیاسی و اولین شکست (نیمه دوم دهه ۷۰) ۱۱۹
- مرحله دوم: تکلیف مضاعف در تعریف جرم سیاسی و شکست دوم (دهه ۸۰) ۱۲۱

مرحله سوم: تحریف ناموجه به جای تعریف جرم سیاسی (اکنون) ۱۲۱

فصل سوم: رسیدگی به جرایم سیاسی و حقوق مجرمان سیاسی

بخش اول: تحلیل و بررسی رسیدگی به جرائم سیاسی و حقوق مجرمان سیاسی ۱۲۸

گفتار اول: رسیدگی به جرائم سیاسی و حقوق مجرمان سیاسی ۱۲۸

گفتار دوم: جرم سیاسی در حقوق کنونی ایران ۱۲۹

گفتار سوم: تحلیل و بررسی ماده ۴ قانون جرم سیاسی ۹۵ ۱۳۰

الف: حضور هیئت منصفه در جلسه دادرسی ۱۳۰

ب: نقش هیئت منصفه ۱۳۲

گفتار چهارم: تحلیل و بررسی ماده ۵ قانون جرم سیاسی ۱۳۲

نقد و بررسی ماده ۵ قانون جرم سیاسی ۱۳۳

گفتار پنجم: تحلیل و بررسی ماده ۶ قانون جرم سیاسی ۹۵ ۱۳۵

الف: مجزا بودن محل نگهداری در مدت بازداشت و حبس از مجرمان ۱۳۶

ب: ممنوعیت از پوشاندن لباس زندان در طول دوران بازداشت و حبس ۱۳۷

پ: ممنوعیت اجرای مقررات ناظر بر تکرار جرم ۱۳۸

پ: غیر قابل استرداد بودن مجرمان سیاسی ۱۳۹

۱- معنای لغوی و اصطلاحی استرداد ۱۳۹

- ۲-پیشینه عدم استرداد مجرمین سیاسی ۱۳۹
- ۳-توجیہات اصل عدم استرداد مجرمان ۱۴۱
- ۴-موارد عدم اعمال اصل استرداد مجرمین ۱۴۳
- ۵-حق ملاقات و مکاتبه با بستگان طبقه اول، در طول مدت حبس ۱۴۴
- نتیجه ۱۴۷
- منابع ۱۵۱

مقدمه

جرم سیاسی یکی از گرایش های حقوق کیفری و از زیر شاخه های حقوق عمومی محسوب می گردد و همواره مورد مناقشه بوده و از دوران های بسیار کهن تحت عناوین مختلفی مانند جرایم علیه شاه، جنایت بزرگ، یا خیانت به کشور و... یاد شده است. بسیاری از حقوقدانان بر این عقیده هستند که تعریف جرم سیاسی عملاً امکان پذیر نیست یا حداقل یکی از دشوارترین کارها به حساب می آید. این نظریه اگر چه به ظاهر کمی اغراق آمیز به نظر می رسد ولی اندکی دقت و مطالعه و بررسی پیرامون مسئله به خصوص به لحاظ مواضع دولت ها و حکومت ها در طی تاریخ پر از فراز و نشیب حیات حقوق کیفری، شواهد درستی و صحت آن را بیش از پیش نمایان می گرداند؛ همچنین قوانین موضوعه اکثر کشورهای جهان نیز به دلایلی گوناگون، جرم سیاسی را مبهم رها کرده اند، تمایلی به ارائه تعریف دقیق و بیان مصادیق آن از خود نشان نداده اند تا جایی که مجرمان سیاسی آن کشورها مجبور می شوند همچون مجرمان عادی، مجازات های سنگین را تحمل کنند. به هر حال ارائه تعریفی دقیق از جرم سیاسی اهمیت به سزائی دارد زیرا که جرایم سیاسی در واقع همان جرایم عادی هستند که در شرایطی خاص، عنوانی متفاوت می یابند، بنابراین برای شناخت آن باید تعریفی دقیق از جرم سیاسی ارائه گردد تا هیچ مجرم سیاسی نادیده انگاشته نشود و از حقوق واقعی خود محروم نگردد؛ در واقع مجرم سیاسی با انگیزه اصلاح جامعه و خیر خواهانه به انجام جرم تحریک شده است که انگیزه های پاک به دور از منافع شخصی او را به انجام جرم تحریک می کند، لذا باید از امتیازات مجرم سیاسی که در قوانین جدید آمده برخوردار شود. از این منظر مفهوم جرم سیاسی در حقیقت یکی از پیچیده ترین مفاهیم قانونی و حقوقی به حساب می آید و در علوم مختلفی چون فقه، حقوق و سیاست محل توجه بوده است.